

Argizaiolak izekirik dirau, haize kontra bada ere

Bittor Kapanagak (Otxandio 1925-2011) hizkuntza eta munduari buruz zituen ikuskerak jaso dira *Euskera erro eta gara* liburuan. Idazle euskaltzalearen lan guztien lehen bilduma da, Gerediaga Elkartearen eskutik argitaratua. Edizio lanen arduradun Juan Martin Elexpuruk lagundu digu aztiaren ospea irabazi zuen otxandiarra apur bat gehiago ezagutzen.

| MIKEL ASURMENDI |

DANI BLANCO

ARGIZAIOLAK ilustratzen du *Euskera erro eta gara* liburuaren azala: “Badu zerbait magikoa argizaiolak. Forma misterioitsu hori, barnean zerbait astintzen diguna. Gainera, ilunpea argitzen du, Bittorrek askotan egin ohi zuen bezala”, diosku Elexpuruk. Kontrazalean iragana eta modernitatea irudikatuta daude: “Ez zuen atzera begiratzen bakarrik. Kapanagak iragana arakatzeaz gain, orainari eta geroari buruzko proposamenak egiten jardun zuen politikan, kooperatibagintzan, euskara batua-
ren gorabeheretan... Pentsalaria, filosofoa

**“Batua-
ren alde
zegoen,
baina
astiro
egin
behar
zela,
euskalki
bakoitzetik
onena
hartuta.
Amor-
ruz bizi
zuen
bizkaie-
raren
bazter-
keta
batua
eraikitze-
ko orduan”,
esan
digu
*Euskera
erro eta
gara*-
ren
editoreak.**

zen beste ezer baino gehiago. Aztia, txamana edo orakulua zela ere badiote bere lagunak”.

Haren lanaz, berriz, horrela mintzo da editorea: “Lehenengo nabarmenduko nuke bere prosa, oso dotorea. Idazle ezagun batek esaten zidan Mitxelena-
ren edo Atxagaren inbidia-
rik ez duela estilo aldetik. Edizio lanari dagokio-
nez, nahiko ohitua nago inoren liburuak edita-
tzen, baina hau ezberdina izan da. Hasteko, aukeratu egin behar izan dut: gaurko euskara batura ekarri, dagoenetan utzi edo erdibideko zerbait egin. Azkenean, zegoenetan uztea era-
baki genuen, eta erratak zuzentzera mugatu naiz ia bakarrik. Bittorrek ondo pentsatuta idazten zuen hitz bakoitza, eta haren espirituari iruzur egitea izango zen bere lanak gaurko batura ekartzea. Batu zalea zen arren, tximista-
ren bat jaurtiko zigun *euskera* edo *gabe* jarri izan bagenu jatorrizko *euskera* eta *bageren* ordez”.

Euskera erro eta gara da, eta ez *Euskera erro eta gara*, alegia. “Bertsolarien adieran, bigarrenaren errima goxoago izan arren...”. Irriz hartu du burutapen hori: “Errima hobe-
a du, noski. Baina berak zerbait bazeukan garbi horixe zen, *euskera* zela gure hizkuntza eta ez euskara; —era dela bigarren osagaia: *bizkera*, *gipuzkera*, *bizkaie-
ra*, *italiera*, *japoniera*... Euskaltzaindiaren *Euskera* aldizkaria, euskaldunen %70k *euskera*, erdal hiz-
kuntzetan ari garenean *euskera* eta batuan *euska-
ra*? Uste dut ez zitzaiola arrazoirik falta”.

Refranes y Sentencias liburu-
a dela eta, Mitxe-
lenarekin se-
stran jardun
zuen: “Bittor
hetero-
doxa zen,
espiritu kri-
tikoa zuen.
Autoritate-
aren argudio-
ek ez zuten
harekin balio.
Euskaltzain-
diarekin har-
reman handia
izan zuen,
bazituen la-
gunak eta ez
hain lagunak.
Titulu gabea
zenez, eta apa-
la gainera, zen-
bait-
ek ez zion be-
girune handirik.
*Refranes y Sente-
cias*eko esaera
batzuen inter-
pretazioarekin
ez zeto-
rren bat. Arti-
kulu bat argi-
taratu zuen
*Eus-
keran*. Ezta-
baidatuena: ‘Erioak Erezan, Butro-
keran’.

eko alabea Plentzian'. Kapanagak *Manantiales en Ereza, la hija de Butrón en Plencia* itzuli zuen. Zentzugabetzat zeukan originalak zekarrena, Mitxelenak ontzat eman zuena: *El tártago mató a la hija de Butrón en Plencia*. Diotenez, errenteriarra asko haserretu zen Kapanagaren lana akademiaren aldizkarian argitaratu zelako. Nolanahi ere, gaur egun gehienek diote betebeteen asmatu zuela Bittorrek".

Euskara batua hizpidean, batuari eta euskalkiari buruzko gorabeherak izan dira betiere. Bizkaieraren bilakaera minez bizi zuen Kapanagak. "Euskara batuaren prozesua hasieratik bukaeraraino bizi izan zuen. Baionan zen 1964an, Txillardegik antolatutako bilkura erabakigarrian, baita Arantzazun ere 1968an, Euskaltzaindiaren batzarrean. Batuaren alde zegoen, baina astiro egin behar zela zioen, euskalki bakoitzetik onena hartuta. Bizkaiera euskalki arkaikoena da, forma zaharrei ondoen eutsi diena bere iritziz, eta amorruz bizi zuen euskalki horren bazterketa batua eraikitzeke orduan. 'Euskera' eta 'bage' aipatu ditugu, eta aditzean, esaterako, 'zuek zare' proposatzen zuen. 'Zarete' aberrazioa iruditzen zitzaion. 'Orduan, zergatik ez 'garete?', esaten zuen".

Kritikoa zen "eruditoekin". Sarri botatzen zizkien eztenkadatxoak. *Euskera erro eta gara lekuko*: "Gure 'erdipurdiko aro' honetako euskalariak zertan ari zaizkigu? Urre mea baten gain eseririk, ea lur gorritzka horrek liliak landatzeko balio ote duen analizatzen". Alabaina, Kapanaga oso optimista zen, "Hizkuntzak, itsasoak bezela, beti joko du bere eremuak berreskuratzen", esaldian ageri denez: "Jakitun zen hizkuntza asko galdu dela historian, baina itxaropena zuen euskarak bere eremuak berreskuratuko dituela, urak bezala. Ni ez naiz hain optimista, baina irakurri berri dut Zalduondon %18 zirela euskaldun 1981ean, eta orain %37 direla. Badator ura gora".

"Bittor heterodoxoa zen, espiritu kritikoa zuen. Autoritatearen argudioek ez zuten harekin balio"

Juan Martin Elexpuru

Ura, sua, haizea, lurra, zuhaitza elementuek garrantzi handia dute Kapanagaren azterketa linguistikoa zein antropologikoa. Oso ondo ezagutzen zituen natura eta hari lotutako hizkuntza. *Euskeran* aurkitzen zuen gure ingurua eta iragana interpretatzeko hainbat giltza. *Euskaldunon ikuskera* da, agian, bere pentsamendua ezagutzeko obrarik egokiena. Hamaika gai jorratzen ditu, batzuetan gehiegi sakondu barik. "Sua ote zen Bittor Kapanaga?", itaundu dugu Elexpuru: "Zer esan? Ura bazen eta sua ere bai, baina motela, txingar handikoa baina garra apalekoa, harrokeria gutxikoa. Gontzal Mendibili esan ohi zion, 'Arestiren *Aitarren etxea defendituko dut* ondo egon da sasoi baterako, baina *Amaren sua berpiztuko dut* hartu behar genuke garai berrietarako".

Lotsatia zen, baina bere egia edozeinen aurrean agertzeko lotsarik ez zuen. Jakin-min eta sen handikoa. Goxoa eta malgua, beretzat inportanteak ziren gauzetan amore ematen ez zuena. Austeroa. Bakarrik bizi zena; ezkongabea nahita, libertatea galtzeko beldur. Psikologo ona.

Berriketa-lagun paregabea. Gauzei ezusteko ikuspegietatik begiratzen zekiena. Joan badoan iragan garaiko seme: "Hamaika urte zituela bere begiekin ikusi zuen gerrateko lehen bonbardaketa. Gerra oste iluna; nerabezaroa behiak zaintzen eta irakurtzen. Hogei urterekin Eibarrera. Hura izan zen bere unibertsitatea. San Martin, Laspiur, Basauri... Han jantzi zen. Hogeita hamahirurekin Otxandiora itzuli eta herrigintzan murgildu zen, kooperatibak sortu zituen, baserria alokatu eta behiak ipini. Baina bere bihotzeko kuttuna *euskera* zen. Hura azterten eta hauspotzen eman zuen bizitza erdia". Hil ostean, adiskide izandako hogeita sei lagun elkarrizketatu zituzten bideoz. Interneten dago guztia. "Otxandioko aztia" idatzita bila daiteke: "Miresmena da denen jarduna laburtzen duen hitza. Tematia, burugogorra zela ere esan zuen batek baino gehiagok. Gauza bat garbi bazuen ez zuen erraz atzera egingo".

Azken belaunaldikoekin oso ondo moldatu zen halere. Igor Elortza eta Unai Iturriaga, esaterako, oso lagunak zituen. Herriko Tabernan orduak pasatzen zituen egunkariak irakurtzen, eta gazteak sarri hurbiltzen zitzaizkion berriketan egitera. Gazteak pozik eta bera ere bai.

Editoreak liburua irakurtzera animatu nahi ditu euskaltzaleak, batez ere filologoak: "Joera dago 'ofiziokoen' artean Kapanagaren ideiak mespretxatzeko, ezagutu gabe sarri. Ehunka etimologia proposatzen du eta euskararen iraganaz hipotesi interesgarriak plazaratzen ditu. Beti ez du asmatuko, baina beste batzuek ere ez. Ilunpean ibiltzen gara horrelako gaietan, baina ilunpe horretarako ez da argizaiola txarra Kapanagaren obra". ■

INAKIBEREZIARTUA
Enbalajeak · Biltegiatzea eta Logistika · Zerra eta eraikuntza

25 urte baino gehiago paketatze industrialaren sektorean

Jauregi auzoa, 75 · HERNANI · (Gipuzkoa) · ☎ 943 552 828
www.inakibereziartua.com · mjm@inakibereziartua.com